

RAAD VAN STATE, AFDELING BESTUURSRECHTSPRAAK

XIIe KAMER

A R R E S T

**nr. 212.509 van 7 april 2011
in de zaak A. 164.272/XII-4497**

In zake: de DIENSTVERLENENDE VERENIGING CIPAL
bijgestaan en vertegenwoordigd door
advocaten David D’Hooghe, Frederik Vandendriessche en
Stefan Jochems
kantoor houdend te 1000 Brussel
Loksumstraat 25
bij wie woonplaats wordt gekozen

tegen:

het VLAAMSE GEWEST
bijgestaan en vertegenwoordigd door
advocaat Bart Staelens
kantoor houdend te 8000 Brugge
Gerard Davidstraat 46 bus 1
bij wie woonplaats wordt gekozen

I. Voorwerp van het beroep

1. Het beroep, ingesteld op 14 juli 2005, strekt tot de nietigverklaring van “drie [...] besluiten [van de Vlaamse minister van Binnenlands Bestuur, Stedenbeleid, Wonen en Inburgering] van 19 mei 2005 houdende vernietiging van de op de raad van bestuur van 17 december 2004, 28 januari 2005 en 18 maart 2005 genomen beslissingen met betrekking tot de kennisneming en aanvaarding van de beslissingen van diverse openbare besturen houdende toekenning van het exclusief recht van dienstverlening inzake ICT”.

II. Verloop van de rechtspleging

2. De verwerende partij heeft een memorie van antwoord ingediend en de verzoekende partij heeft een memorie van wederantwoord ingediend.

Eerste auditeur Jos Stevens heeft een verslag opgesteld.

De verzoekende partij heeft een laatste memorie ingediend en de verwerende partij heeft een laatste memorie en een verzoek tot voortzetting ingediend.

De partijen zijn opgeroepen voor de terechtzitting, die heeft plaatsgevonden op 11 januari 2011.

Staatsraad Pierre Barra heeft verslag uitgebracht.

Advocaat Frederik Vandendriessche, die verschijnt voor de verzoekende partij, en advocaat Bart Staelens, die verschijnt voor de verwerende partij, zijn gehoord.

Eerste auditeur Jos Stevens heeft een met dit arrest eensluidend advies gegeven.

Er is toepassing gemaakt van de bepalingen op het gebruik der talen, vervat in titel VI, hoofdstuk II, van de wetten op de Raad van State, gecoördineerd op 12 januari 1973.

III. Feiten

3.1. Verzoekende partij is een dienstverlenende vereniging in de zin van artikel 12, § 2, 2°, van het decreet van 6 juli 2001 houdende de intergemeentelijke samenwerking. Volgens artikel 4 van haar statuten heeft zij tot doel “de studie, de organisatie en de promotie van de informatie- en communicatietechnologie en de toepassing ervan ten behoeve van haar deelnemers”.

3.2. Verzoekende partij werkt met een “systeem van exclusieve dienstverlening” voor de deelnemers die hiertoe wensen over te gaan. Artikel 4, § 2, van haar statuten bepaalt: “De deelnemers hebben de mogelijkheid om via een systeem van exclusieve dienstverlening beroep te doen op de

vereniging”. In uitvoering van deze bepaling heeft de raad van bestuur van verzoekende partij op 19 maart 2004 een “Reglement met betrekking tot het systeem van exclusieve dienstverlening binnen de dienstverlenende vereniging CIPAL” goedgekeurd. Dit reglement luidt onder meer als volgt:

“1.1. [...] In het kader van hun aansluiting bij CIPAL hebben de deelnemende besturen de mogelijkheid om, overeenkomstig artikel 4§2 van de statuten van CIPAL, via een systeem van exclusieve dienstverlening beroep te doen op CIPAL.
[...]

1.2. Door toekenning van een exclusief recht van dienstverlening inzake ICT aan CIPAL verbindt het bestuur zich ertoe exclusief en uitsluitend beroep te doen op CIPAL voor de in artikel 2 van dit reglement omschreven ICT diensten, onverminderd het recht van het bestuur om deze diensten in eigen beheer uit te voeren.
Het bestuur heeft de mogelijkheid om voormeld exclusief recht van dienstverlening inzake ICT te beperken tot bepaalde domeinen of administratieve diensten van het bestuur.
Dergelijke beperking dient uitdrukkelijk opgenomen te worden in de betreffende beslissing van het bestuur en dient aanvaard te worden door de raad van bestuur van CIPAL.

[...]

1.4. Voor de uitvoering van deze exclusieve dienstverlening wordt volgende procedure gevolgd:

- Het bevoegde beslissingsorgaan van het bestuur neemt een beslissing tot toekenning van een exclusief recht van dienstverlening inzake ICT aan CIPAL en keurt tegelijkertijd dit reglement goed, dat als bijlage bij de beslissing van het bestuur wordt gevoegd. In zijn beslissing vermeldt het bestuur desgevallend ook de domeinen of administratieve diensten van het bestuur waarop voormeld exclusief recht van dienstverlening inzake ICT niet van toepassing is. Tevens gaat het bestuur over tot een passende bekendmaking van voormelde beslissing;
- De raad van bestuur van CIPAL gaat over tot kennisneming en aanvaarding van de beslissing van het bestuur tot toekenning van een exclusief recht van dienstverlening inzake ICT aan CIPAL. Een lijst met een overzicht van de door de deelnemende besturen genomen beslissingen tot toekenning van een exclusief recht van dienstverlening inzake ICT aan CIPAL, wordt overeenkomstig artikel 4§2 van de statuten van CIPAL bijgehouden op de zetel van CIPAL;

- CIPAL gaat op basis van concrete uitvoeringsbeslissingen van het bestuur, genomen in uitvoering van de beslissing van het bestuur tot toekenning van een exclusief recht van dienstverlening inzake ICT aan CIPAL en desgevallend in uitvoering van het door het bestuur goedgekeurde ICT beleidsplan, over tot uitvoering van de door het bestuur aan CIPAL toegewezen ICT diensten-opdrachten. De concrete uitvoeringsmodaliteiten van deze ICT diensten-opdrachten worden vastgelegd in tussen het bestuur en CIPAL af te sluiten uitvoeringsovereenkomsten”.

Volgens het verzoekschrift heeft verzoekende partij dit systeem uitgewerkt opdat de “deelnemers [niet] voor iedere opdracht die ze aan CIPAL wensen toe te vertrouwen, de procedures van de wet overheidsopdrachten moeten toepassen”. Zij beroept zich hierbij op de uitzonderingsgrond voorzien in artikel 3, § 2, van de wet van 24 december 1993 betreffende de overheidsopdrachten en sommige opdrachten voor aanneming van werken, leveringen en diensten, die bepaalt:

“Vallen niet onder de toepassing van de bepalingen van deze wet de diensten in de zin van artikel 5 die toegewezen worden aan een aanbestedende overheid bedoeld in artikel 4, § 1 en § 2, 1° tot 8° en 10°, op basis van een uitsluitend recht dat ze uit hoofde van bekendgemaakte wettelijke of reglementaire bepalingen geniet en die verenigbaar zijn met het verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap”.

3.3. Met toepassing van het hiervoor beschreven systeem besluiten een aantal deelnemende besturen om een exclusief recht inzake (bepaalde) ICT-diensten aan verzoekende partij toe te vertrouwen. Deze beslissingen werden ter kennisgeving en aanvaarding aan verzoekende partij bezorgd.

3.4. Met een brief van 7 december 2004 vraagt de commissaris van de Vlaamse regering bij verzoekende partij aan de voorzitter van verzoekende partij om verduidelijking over “hoe de exclusiviteit concreet wordt opgevat”.

3.5. Met besluiten van 17 december 2004, 28 januari 2005 en 18 maart 2005 beslist de raad van bestuur van verzoekende partij -in overeenstemming met het hiervoor aangehaalde reglement- om kennis te nemen

van een aantal toekenningsbeslissingen van deelnemende besturen en om deze beslissingen te aanvaarden.

3.6. Bij faxbericht van 27 januari 2005 verschaft verzoekende partij de gevraagde verduidelijking aan de commissaris van de Vlaamse regering.

3.7. Met een aangetekende brief van 22 maart 2005 stuit de commissaris van de Vlaamse regering, met toepassing van artikel 74, laatste lid, van het voornoemde decreet van 6 juli 2001, de toezichtstermijn voor de Vlaamse regering ten aanzien van de beslissingen van de raad van bestuur van verzoekende partij van 17 december 2004 en 28 januari 2005. Er wordt voorgesteld om een vergadering te beleggen.

3.8. Op 12 april 2005 volgt een vergadering tussen verzoekende partij, de commissaris van de Vlaamse regering en de Vlaamse minister van Binnenlands Bestuur, Stedenbeleid, Wonen en Inburgering, waarop het systeem van exclusieve dienstverlening wordt toegelicht.

3.9. Met drie besluiten van de Vlaamse minister van Binnenlands Bestuur, Stedenbeleid, Wonen en Inburgering van 19 mei 2005 worden de beslissingen van de raad van bestuur van verzoekende partij van 17 december 2004, 28 januari 2005 en 18 maart 2005 vernietigd op grond van artikel 74, derde lid, van het voornoemde decreet van 6 juli 2001. Dit zijn de drie bestreden beslissingen, die allen gelijklopend en zeer uitvoerig als volgt zijn gemotiveerd:

“Overwegende dat CIPAL voor de toepassing van de exclusieve dienstverlening verwijst naar artikel 3, §2, van de wet van 24 december 1993 inzake overheidsopdrachten; dat bedoeld artikel bepaalt dat niet onder de toepassing van de wet vallen de diensten in de zin van artikel 5 die toegewezen worden aan een aanbestedende overheid bedoeld in artikel 4, §1 en §2, 1° tot 8° en 10°, op basis van een uitsluitend recht dat ze uit hoofde van bekendgemaakte wettelijke of reglementaire bepalingen geniet en die verenigbaar zijn met het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap; dat CIPAL betoogt dat de opdrachten waarvan de uitvoering haar bij wijze van exclusief recht zijn toegekend door de deelnemende besturen overeenkomstig de statuten en het op de statuten gebaseerde reglement, onder de definitie vallen van de uitzonderingsgrond die artikel 3, §2, van de wet van 24 december 1993 inzake overheidsopdrachten invoert;

Overwegende dat het decreet van 6 juli 2001 houdende de intergemeentelijke samenwerking een onderscheid invoert tussen de rechtsvormen van een opdrachthoudende en van een dienstverlenende vereniging; dat de laatstgenoemde rechtsvorm gekenmerkt wordt door een gebrek aan bevoegdheidsdelegatie; dat hieruit voortvloeit dat de er deel van uitmakende besturen zelf het initiatief moeten nemen om beroep te doen op de dienstverlening voor de verwezenlijking van de statutaire doelstellingen; dat zij hierbij in principe gebonden zijn door de regelgeving inzake overheidsopdrachten en dat iedere uitzondering op wettelijke bepalingen dienaangaande strikt moet worden geïnterpreteerd;

Overwegende dat voor de toepassing van de uitzonderingsgrond waarvan artikel 3, §2, van de wet van 24 december 1993 inzake overheidsopdrachten gewag maakt, als eerste voorwaarde gesteld wordt dat het moet gaan om een opdracht van diensten; dat in onderhavig geval aan deze voorwaarde is voldaan; dat als tweede voorwaarde de opdracht moet toegewezen zijn aan een aanbestedende overheid of dienst, die dus zelf onderworpen is aan de regelgeving inzake overheidsopdrachten; dat een dienstverlenende vereniging als CIPAL aan deze kwalificatie beantwoordt; dat overeenkomstig de derde voorwaarde de opdracht moet toegewezen zijn op basis van een uitsluitend recht dat bestaat krachtens wettelijke of reglementaire bepalingen en dat verenigbaar is met het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap;

Overwegende dat de toewijzing van een opdracht op basis van een uitsluitend recht in de eerste plaats bekeken moet worden in hoofde van de toewijzende overheid, zijnde in een intergemeentelijk samenwerkingsverband de deelnemende besturen; dat tijdens de parlementaire voorbereiding voor het decreet van 6 juli 2001 houdende de intergemeentelijke samenwerking het stelsel van de exclusieve dienstverlening uitdrukkelijk als mogelijkheid is vooropgesteld; dat deze structuur moet begrepen worden als een verbintenis van de deelnemende besturen in een dienstverlenende vereniging zich uitsluitend tot deze vereniging te wenden voor het uitvoeren van de opdrachten waarvoor zij op haar beroep kunnen doen, indien zij deze opdrachten niet in eigen beheer wensen uit te voeren; dat de omschrijving van het exclusief recht van dienstverlening in het door de raad van bestuur van CIPAL op 18 juni 2004 goedgekeurde reglement aan deze definitie beantwoordt;

Overwegende dat de vereiste van bekendgemaakte wettelijke of reglementaire bepalingen vervuld is op grond van de verplichting ingeschreven in het decreet van 6 juli 2001 de statuten en wijzigingen in de statuten van de dienstverlenende verenigingen te publiceren in de bijlagen bij het Belgisch Staatsblad; dat het stelsel van de exclusieve dienstverlening uitdrukkelijk voorzien is in artikel 4, §2, [van de statuten] van CIPAL;

Overwegende dat de verenigbaarheid met het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap getoetst moet worden aan Europese richtlijnen en

aan eventuele rechtspraak terzake; dat artikel 6 van de richtlijn 92/50 de uitzonderingsgrond inzake overheidsopdrachten voor dienstverlening invoert, waarop artikel 3, §2, van de wet van 24 december 1993 is gebaseerd;

Overwegende dat in het rechtsgeding nr. C-107/98 voor het Europees Hof van Justitie een Italiaanse gemeente zich beroept op de toepassing van artikel 6 van de richtlijn 92/50 in de omstandigheden waarbij zij het beheer van de verwarmingsinstallaties niet aan een derde heeft overgedragen, maar besloten heeft het rechtstreekse beheer van deze dienst op een andere wijze te organiseren door gebruik te maken van de structuur en het personeel van een daartoe opgericht specifiek lichaam en niet van haar eigen structuur en personeel; dat bedoeld specifiek lichaam een samenwerkingsverband van gemeenten is met rechtspersoonlijkheid en beheersautonomie, waar de gedingvoerende gemeente deel van uitmaakt; dat deze omstandigheden vergelijkbaar zijn met de situatie die het voorliggende dossier kenmerkt; dat immers het samenwerkingsverband opgericht is met het oog op het gezamenlijk beheren van één of meer diensten; dat elke gemeenteraad van de deelnemende gemeenten de overeenkomst en de statuten moet goedkeuren, dat de algemene vergadering samengesteld is uit de vertegenwoordigers van de leden en de bestuurders benoemt;

Overwegende dat in voormeld geding de Advocaat-Generaal in zijn conclusies van 1 juli 1999 vooropstelt dat, zij het met verwijzing naar richtlijn 93/36 die geldt voor de levering van producten, bij gunning door de gemeente aan een eigen dienst, in het kader van een betere interne organisatie van haar diensten, deze handeling neerkomt op een vorm van interne delegatie die binnen het kader van de eigen administratieve structuur van de gemeente blijft: dat in dergelijk geval de relatie tussen een gemeente en het samenwerkingsverband waar zij deel van uitmaakt, niet als een overheidsopdracht kan worden beschouwd; dat uit de statuten van het betrokken samenwerkingsverband blijkt dat het toezicht op deze zelfstandige rechtspersoon door een enkele gemeente bezwaarlijk gelijk gesteld kan worden met het toezicht op een intern orgaan; dat de vaststelling van het ontbreken van hiërarchisch toezicht eerder leidt tot de conclusie dat de relatie tussen de gemeente en het samenwerkingsverband wel degelijk betrekking heeft op de gunning van een opdracht, ook al wekt de organisatiewijze van het verkrijgen van goederen of diensten de indruk dat de gemeente zich richt tot een instelling die een verlengstuk is van haarzelf;

Overwegende dat het arrest van het Europees Hof van Justitie in het voormelde geding, opnieuw met verwijzing naar richtlijn 93/36, in zijn overwegingen vermeldt dat er geen sprake zou zijn van een overheidsopdracht wanneer het territoriale lichaam, in casu de gemeente, de opdracht zou gunnen aan een van haar rechtens onderscheiden persoon waarop het toezicht uitoefent zoals op zijn eigen diensten en wanneer deze

persoon tegelijkertijd het merendeel van zijn werkzaamheden verricht ten behoeve van het lichaam of de lichamen die hem beheersen;

Overwegende dat hetzelfde principe logischerwijze geldt zowel voor de opdrachten voor levering van producten als voor de opdrachten van dienstverlening; dat uitsluitend moet worden onderzocht of in het voorliggende dossier de uitzonderingsgrond van artikel 6 van de richtlijn 92/50, en dus ook van artikel 3, §2, van de wet van 24 december 1993, verenigbaar is met het standpunt van het Europees Hof met betrekking tot de relatie tussen de bij de opdracht betrokken onderscheiden rechtspersonen; dat de gestelde vraag positief beantwoord kan worden indien de dienstverlenende vereniging haar werkzaamheden enkel zou kunnen verrichten ten behoeve van de deelnemende besturen die op haar een beroep doen; dat evenwel deze beperking van de uitoefening van werkzaamheden in het kader van de ingeroepen uitzonderingsgrond gekoppeld moet worden aan de opdrachten waarvoor het exclusief recht van dienstverlening overeenkomstig de statuten kan worden toegekend; dat zonder deze koppeling de dienstverlener dezelfde opdrachten kan uitvoeren ongeacht of hem daarvoor al dan niet het exclusief recht van dienstverlening is toegekend; dat daarentegen volgens de visie van het Europees Hof van Justitie de relatie tussen het opdrachtgevende bestuur en de dienstverlener betrekking heeft op de totaliteit van de werkzaamheden die de ene ten behoeve van de andere verricht; dat, om te oordelen of er al dan niet sprake is van een overheidsopdracht waarvoor beroep kan worden gedaan op het uitsluitend recht waarvan sprake is in artikel 3, §2, van de wet van 24 december 1993, het geheel van de werkzaamheden van de dienstverlener die passen in de uitzonderingsgrond in aanmerking komt; dat deze opdrachten dan ook uitsluitend kunnen worden uitgeoefend ten behoeve van de deelnemende besturen die gebruik maken van de statutair voorziene exclusieve dienstverlening;

Overwegende dat deze visie strookt met het onderscheid dat de wetgever heeft willen maken tussen de opdrachthoudende en de dienstverlenende verenigingen; dat een onbeperkte toepassing van de uitzonderingsgrond die de wet van 22 december 1993 voorziet dit onderscheid zinloos maakt;

Overwegende dat deze visie evenmin tegengesproken wordt door het door CIPAL geciteerde arrest van 15 februari 2000 van het Gerechtshof van Arnhem; dat een dienstverlenende vereniging wel degelijk activiteiten kan ontplooiën zowel met als zonder exclusief recht van dienstverlening; dat de bedoelde activiteiten volgens de eerstgenoemde formule evenwel uitsluitend uitvoerbaar zijn ten behoeve van de deelnemers die terzake een exclusief recht van dienstverlening hebben toegekend aan de vereniging;

Overwegende dat de toelichting verstrekt door de vertegenwoordigers van CIPAL op de hoger geciteerde vergadering van 12 april 2005 de in de brief van 26 januari 2005 aan de regeringscommissaris vermelde argumenten heeft bevestigd; dat geen nieuwe elementen aan het licht zijn gekomen die

zouden toelaten de exclusieve dienstverlening zoals ze opgevat wordt door CIPAL te beschouwen als passend in de uitzonderingsgrond waar artikel 3, §2, van de wet van 24 december 1993 in voorziet;

Overwegende dat de aanvaarding door de raad van bestuur van CIPAL van de toekenning van het exclusief recht van dienstverlening door een aantal deelnemende besturen, met toepassing van de uitzonderingsgrond van artikel 3, §2, van de wet van 24 december 1993, strijdig is met de wet in de mate de vereniging zich het recht voorbehoudt dezelfde opdrachten uit te voeren ten behoeve van de deelnemers die terzake geen exclusief recht van dienstverlening aan haar hebben toegekend en van niet in de vereniging deelnemende rechtspersonen”.

IV. Onderzoek van de middelen

Enig middel

Standpunt van de partijen

4.1. In een enig middel werpt verzoekende partij de schending op van “(i) artikel 3, § 2, van de Wet van 24 december 1993 betreffende de overheidsopdrachten en sommige opdrachten voor aanneming van werken, leveringen en diensten en de concessies voor openbare werken, leveringen en diensten, (ii) artikel 6 van de richtlijn 92/50 van de Raad van 18 juni 1992 betreffende de coördinatie van de procedures voor het plaatsten van overheidsopdrachten voor dienstverlening, waarop artikel 3, § 2, van de wet van 24 december 1993 is gebaseerd, (iii) artikel 74, lid 3, van het decreet houdende de intergemeentelijke samenwerking, alsmede van (iv) de beginselen van behoorlijk bestuur en de formele en materiële motiveringsverplichting”.

Zij brengt dit middel als volgt aan:

“Doordat de toezichthoudende overheid op 19 mei 2005 overgaat tot de vernietiging van sommige besluiten van de raad van bestuur van CIPAL, zijnde de besluiten van 17 december 2004, 28 januari 2005 en 18 maart 2005, waarbij de beslissingen van enkele deelnemers van CIPAL die haar een exclusief recht van dienstverlening toekennen, worden aanvaard;

En doordat de toezichthoudende overheid deze vernietiging steunt op het argument dat het toegekend exclusief recht onverenigbaar is met artikel 3,

§2 van de wet van 24 december 1993 en artikel 6 van de richtlijn 92/50, aangezien voormeld exclusief recht in casu niet wederzijds zou zijn;

Terwijl de door de toezichthoudende overheid vereiste wederzijdse exclusiviteit niet wordt opgelegd door of krachtens artikel 3, §2, van de wet van 24 december 1993;

En terwijl de door de toezichthoudende overheid vereiste wederzijdse exclusiviteit ook niet wordt opgelegd door of krachtens artikel 6 van de richtlijn 92/50 noch door of krachtens de Europese Verdragsbepalingen;

En terwijl de toezichthoudende overheid slechts wegens strijdigheid met de wet of het algemeen belang een beslissing vernietigen kan en iedere toezichtsbeslissing bovendien op juiste, relevante en in rechte aanvaardbare motieven moet berusten, terwijl in casu er geen sprake is van strijdigheid met de wet, het algemeen belang of de statuten van CIPAL en de noodzaak of wenselijkheid van de wederzijdse exclusiviteit die door de overheid wordt opgelegd ook geenszins wordt gemotiveerd;

Zodat het toezichthoudend bestuur de in het middel vermelde bepalingen heeft geschonden en de bestreden beslissingen bijgevolg door machtsoverschrijding zijn aangetast”.

Verzoekende partij leidt uit artikel 3, § 2, van de wet van 24 december 1993 betreffende de overheidsopdrachten en sommige opdrachten voor aanneming van werken, leveringen en diensten (hierna: de wet van 24 december 1993), en artikel 6 van de richtlijn 92/50/EEG van de Raad van 18 juni 1992 betreffende de coördinatie van de procedures voor het plaatsten van overheidsopdrachten voor dienstverlening (hierna: de richtlijn 92/50/EEG) volgende voorwaarden voor de toepassing van artikel 3, § 2, van de wet van 24 december 1993 af:

- “- de exclusiviteit moet betrekking hebben op een opdracht van diensten;
- de opdrachten moeten toegewezen worden aan een aanbestedende overheid of dienst, die dus zelf onderworpen is aan de regelgeving inzake overheidsopdrachten;
- de opdracht moet toegewezen zijn op basis van een uitsluitend recht waarvan de overheid aan wie de opdracht wordt gegund ‘geniet’;
- het uitsluitend recht moet bestaan krachtens wettelijke of reglementaire bepalingen;
- het uitsluitend recht moet verenigbaar zijn met het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap”.

Verzoekende partij wijst er op dat verwerende partij in de bestreden beslissingen “uitdrukkelijk [erkent] dat het systeem van exclusieve dienstverlening van CIPAL aan haast al de voormelde voorwaarden voldoet. Enkel aan de vereiste dat de toegekende exclusiviteit ‘wederzijds’ dient te zijn, zou niet zijn voldaan”.

Zij stelt vervolgens dat uit de bewoordingen van artikel 3, § 2, van de wet van 24 december 1993 blijkt dat “enkel de aanbestedende overheid aan wie een opdracht wordt gegund een exclusief recht moet genieten. Er is m.a.w. geen sprake van dat ook het opdrachtgevend bestuur over een exclusief recht moet beschikken, m.a.w. er is geen sprake van dat er een wederzijds exclusief recht moet zijn”. Verzoekende partij wijst er op dat verwerende partij in de bestreden beslissingen aldus een “nieuwe voorwaarde in[voert] die als dusdanig niet voorkomt in artikel 3, § 2, van de wet van 24 december 1993” en dat de bestreden beslissingen bijgevolg niet stroken met deze bepaling.

4.2. Daarnaast werpt verzoekende partij nog op dat de door verwerende partij opgelegde vereiste van wederzijdse exclusiviteit “uitdrukkelijk [wordt] tegengesproken” door de bedoeling van de wetgever, waarbij zij verwijst naar de parlementaire voorbereiding van de wet van 24 december 1993.

Ook wat betreft artikel 6 van de richtlijn 92/50/EEG maakt verzoekende partij deze opmerking, waarbij zij verwijst naar de memorie van toelichting bij het oorspronkelijke voorstel van de Europese Commissie voor deze richtlijn.

Verzoekende partij verwijst nog naar buitenlandse (in het bijzonder Nederlandse) rechtspraak waaruit evenmin de vereiste van “wederkerige exclusiviteit” zou blijken.

4.3. Verzoekende partij stelt voorts dat de bestreden beslissingen niet duidelijk aangeven waarom niet-wederzijdse exclusiviteit strijdig zou zijn met artikel 3, § 2, van de wet van 24 december 1993. Zij stelt vast dat verwerende partij in de bestreden beslissingen verwijst naar het arrest van het Hof van Justitie nr. C-107/98 van 18 november 1999 inzake Teckal Srl. Volgens verzoekende

partij betreft de uitspraak in de zaak Teckal enkel de “problematiek van de ‘in house overeenkomsten’ en de uitzondering die ter zake zonder uitdrukkelijke wettekst door het Hof van Justitie is aanvaard”.

Verzoekende partij betoogt:

“Meer in het bijzonder besloot het Hof van Justitie tot de niet-toepasselijkheid van de regelgeving inzake overheidsopdrachten bij de toewijzing aan een rechtspersoon:

- a.) waarop de aanbestedende overheid een toezicht uitoefent zoals op zijn eigen diensten;
- b.) die tegelijkertijd het merendeel van zijn werkzaamheden verricht ten behoeve van het lichaam of de lichamen die hem beheersen”.

Volgens verzoekende partij betreft “de uitzondering voorzien in artikel 3, § 2, van de wet van 24 december 1993 [...] evenwel een geheel andere hypothese, te weten de problematiek van het exclusief recht”. Zij voegt hier nog aan toe dat, “zelfs indien de verwerende partij in casu zich terecht op de Teckal-rechtspraak zou baseren (quod non), er moet vastgesteld worden dat het Hof van Justitie duidelijk gewag maakt van ‘het merendeel van zijn werkzaamheden’. De verwerende partij is echter een stap verder gegaan door te eisen dat de verzoekende partij ‘enkel’ diensten zou mogen verrichten ten aanzien van haar deelnemers”.

4.4. Ten slotte, in ondergeschikte orde, stelt verzoekende partij nog de volgende prejudiciële vraag aan het Hof van Justitie voor, “voor zover [de] Raad, bij onmogelijkheid, van oordeel zou zijn dat artikel 3, § 2, van de wet van 24 december 1993 en/of artikel 6 van de richtlijn diensten wel degelijk vereisen dat er sprake is van wederzijdse exclusiviteit [...]”:

“Is voor de toepassing van artikel 6 van de Richtlijn 90/52/EEG van de Raad van 18 juni 1992 betreffende de coördinatie van de procedures voor het plaatsen van overheidsopdrachten voor dienstverlening vereist, dat de dienstverrichtende aanbestedende dienst in de zin van artikel 1, onder b) die van een alleenrecht geniet uit hoofde van bekendgemaakte wettelijke of bestuursrechtelijke bepalingen, zelf ook haar diensten exclusief aanbiedt aan de overheden die de exclusiviteit hebben toegekend?”.

5. Verwerende partij repliceert in de memorie van antwoord op het verzoekschrift door “eerst en vooral” te wijzen op “de ingebrekestellingen die door de Europese Commissie zijn overgemaakt aan de lidstaat België”. Volgens verwerende partij “[komt] het standpunt van de Europese Commissie [...] erop neer dat op zeer ruim vlak toepassing dient te worden gemaakt van de mededingingsregelen” en hebben de ingebrekestellingen “evidentelijk tot gevolg dat er een nieuwe reflectie ontstaat” waarbij “de vraag wordt gesteld in welke mate een intergemeentelijke samenwerkingsvorm op voor de toepassing van de regelgeving relevante wijze, zich onderscheidt van een andere marktspeler”.

Verwerende partij stelt dat, in tegenstelling tot een opdrachthoudende vereniging -die zich “op ingrijpende wijze onderscheidt van een gewone marktspeler”- een dienstverlenende vereniging zoals verzoekende partij wel degelijk onderworpen is aan de regelgeving inzake overheidsopdrachten.

Verwerende partij stelt dat zij “akkoord [kan] gaan” met de verzoekende partij dat op dit principe uitzonderingen aanvaard kunnen worden, maar dat zij “niet akkoord [gaat] met de ruime visie van de verzoekende partij op deze uitzonderingen”. Volgens verwerende partij is het “ook vrij duidelijk dat de Europese Commissie helemaal niet de ruime visie deelt van huidige verzoekende partij”. Zij gaat vervolgens ook “akkoord” met de voorwaarden die verzoekende partij heeft afgeleid voor de toepassing van artikel 3, § 2, van de wet van 24 december 1993, behoudens wat betreft de vereiste exclusiviteit. Daarom trekt verwerende partij naar het reeds aangehaalde arrest-Teckal van het Hof van Justitie en betoogt zij nog het volgende:

“Dat in geval een dienstverlenende vereniging, waarbij de deelnemende besturen dus niet aan beheersoverdracht hebben gedaan, er zeer scherp moet toegezien worden dat de dienstverlenende vereniging zich op een duidelijke wijze onderscheidt van om het even welke andere speler op de markt. Er moet een decisief onderscheid bestaan om te aanvaarden dat dit bestuur niet onderworpen is aan de mededingingsregelgeving. De voorwaarden zijn dus opgesomd en de discussie is dus toegespitst op de exclusiviteit. In de mate er niet wordt uitgegaan van de wederzijdse exclusiviteit, wordt er klaarblijkelijk geopteerd voor een fluctuerend criterium, wat oncontroleerbaar is, namelijk een ‘overwicht’ dat bij deze

dienstverlenende vereniging zou moeten bestaan. Het toetsingscriterium wordt dan ook ronduit feitelijk en niet juridisch.

Het onderscheid kan enkel maar haarfijn gemaakt worden en juridisch getoetst worden, in de mate de dienstverlenende vereniging de werkzaamheden, waarop de exclusiviteit slaat, ook enkel en alleen verricht t.a.v. de deelnemende besturen die exclusief aan de dienstverlenende vereniging deze werkzaamheden opdragen (dat de dienstverlenende vereniging desgevallend nog andere diensten levert, van een andere aard, aan derden, staat deze wederzijdse exclusiviteit m.b.t. de specifiek bepaalde diensten uiteraard niet in de weg). Ten onrechte betoogt de verzoekende partij bijaldien dat het besluit disproportioneel zou zijn. Het besluit is volstrekt redelijk”.

In ondergeschikte orde vraagt verwerende partij om de volgende prejudiciële vraag te stellen aan het Hof van Justitie:

“Is voor de toepassing van art. 6 van de richtlijn 90/52/EEG van de Raad van 18 juni 1992 betreffende de coördinatie van de procedures voor het plaatsen van overheidsopdrachten voor dienstverlening vereist, dat de dienstverrichtende aanbestedende dienst, aan dewelke de deelnemende besturen het beheer niet hebben overgedragen, in de zin van art. 1 onder b) die van een alleenrecht geniet uit hoofde van bekendgemaakte wettelijke of bestuursrechtelijke bepalingen, in concreto door het verlenen van een exclusiviteit, zelf ook haar diensten exclusief aanbiedt aan de overheden die de exclusiviteit hebben toegekend?”.

6. In haar memorie van wederantwoord betoogt verzoekende partij dat verwerende partij “volledig voorbijgaat aan de formulering van de in de bestreden beslissing als toetsingsnorm aangehaalde bepalingen” en dat zij “bovendien niet aantoonst dat de Teckal-rechtspraak (C-107/98), waar zowel diens beslissing als diens verweer op is gebaseerd, op onderhavig geval moet worden toegepast”.

Wat betreft de door verwerende partij ingeroepen ingebrekestellingen door de Europese Commissie stelt verzoekende partij dat deze “veeleer het standpunt van verzoekende partij [bevestigen], dat, in casu, de Teckal rechtspraak (en het daaruit afgeleide criterium van onderscheid tussen dienstverlener en andere markspelers) niet relevant is”. Verzoekende partij wijst

er op dat in het aanvullend schrijven van de Europese Commissie van 16 december 2003 wordt verduidelijkt:

“Gelet op wat voorafgaat, is de rechtstreekse toekenning, zonder enige vorm van voorafgaande bekendmaking of oproep tot mededinging, van een overheidsopdracht of van een concessie in de communautaire orde slechts toegestaan wanneer deze toekenning, in specifieke situaties, beantwoordt aan één van de voorwaarden voor afwijking waarin in de artikelen 45 en 46 van het EG-Verdrag is voorzien (betreffende werkzaamheden ter uitoefening van het openbaar gezag en redenen van openbare orde, openbare veiligheid of volksgezondheid) of, voor opdrachten die tot de werkingssfeer van de richtlijnen inzake overheidsopdrachten behoren, past in het kader van één van de uitzonderingen die limitatief in die richtlijnen zijn opgesomd”.

Verzoekende partij vestigt hierbij de bijzondere aandacht op de laatste zinsneden en werpt op dat zij zich te dezen uitdrukkelijk beroept “op één van de uitzonderingsbepalingen die in voormelde reglementering is voorzien”. Zij werpt hierbij op dat deze uitzonderingsbepaling door verwerende partij op “strengere wijze [wordt] toegepast dan de teksten toestaan of de Europese regelgeving verlangt”.

Wat de toepassing van de Teckal-rechtspraak betreft herneemt verzoekende partij haar standpunt dat deze jurisprudentie te dezen niet van toepassing is, en dat, indien dit toch het geval zou zijn, “ook onder de Teckal-rechtspraak [...] de vereiste van een ‘wederzijdse exclusiviteit’ [...] niet [wordt] gesteld”.

7. In het auditoraatsverslag wordt het enig middel gegrond bevonden. Het auditoraat verwijst naar de beschikking van het Hof van Justitie van 10 april 2008, C-323/07, Termoraggi, waaruit volgens het auditoraat volgt dat “eerst moet onderzocht worden of er sprake is van - kort gezegd - een overeenkomst tussen twee onderscheiden overheden ofwel van een (quasi) in house opdracht (geen overeenkomst aangezien er geen twee onderscheiden overheden zijn): als dat niet het geval is, moet worden overgegaan tot [...] een onderzoek of voldaan is aan de voorwaarden van artikel 6 van de dienstenrichtlijn (artikel 3, § 2, van de overheidsopdrachtenwet)”:

“Het gaat hier derhalve om twee onderscheiden rechtsvragen, enerzijds, is er al dan niet sprake van een overeenkomst tussen twee van elkaar onderscheiden overheden en anderzijds, is er al dan niet sprake van een toewijzing aan een overheid op basis van een uitsluitend recht dat die uit hoofde van bekendgemaakte wettelijke of reglementaire (bestuurs-rechtelijke) bepalingen geniet en die verenigbaar zijn met het Verdrag.

Verweerster hanteert criteria die dienen om de eerste rechtsvraag op te lossen om de tweede rechtsvraag op te lossen m.a.w. ‘zij haspelt de zaken door mekaar’.

In artikel 3, § 2, van de overheidsopdrachtenwet is sprake van het genieten door de aanbestedende overheid (in casu CIPAL) van een uitsluitend recht maar daarin is geen sprake van een ‘wederzijds uitsluitend recht’, in de zin dat de aanbestedende overheid (in casu CIPAL) ‘haar werkzaamheden enkel zou kunnen verrichten ten behoeve van de deelnemende besturen die op haar een beroep doen’: verwerende partij voegt aan de bepaling van artikel 3, § 2, een voorwaarde toe die er niet staat”.

8. In haar laatste memorie wordt door verwerende partij na een aantal algemene beschouwingen gesteld dat “de auditeur [...] de problematiek op exacte wijze [heeft] gesitueerd”, doch dat “er ten onrechte [wordt] geponeerd in het auditorsverslag dat de toezichthoudende overheid een en ander door elkaar zou gehaspeld hebben en dat verder de rechtsvraag die dan wel correct onderkend werd, niet exact zou zijn beantwoord”.

Verwerende partij stelt dat zij “artikel 6 van de dienstrichtlijn en artikel 3 §2 van de overheidsopdrachtenwet helemaal niet over het hoofd [heeft] gezien en [...] dus niets door elkaar [heeft] gehaspeld”. Zij wijst er op dat “er [...] uiteraard niet uit het oog verloren [mag] worden dat er enkel en alleen sprake kan zijn overeenkomstig deze regelgeving van het niet van toepassing zijn als dit verenigbaar is met de Europese regelgeving”.

Volgens verwerende partij gaat verzoekende partij er van uit dat “inzake diensten het Europees Recht even opzij zou kunnen geschoven worden [...] in een zoektocht om de overheidsopdrachtenreglementering te ontwijken”.

De “twee rechtsvragen” die door het auditoraat werden aangestipt, worden volgens verwerende partij “niet door elkaar gehaspeld, maar komen eigenlijk wel simultaan aan de orde, omdat bij de twee rechtsvragen er natuurlijk verwezen wordt naar de Europese regelgeving”.

Wat betreft de stelling dat verwerende partij een voorwaarde heeft toegevoegd aan het meervernoemde artikel 3, § 2, van de wet van 24 december 1993 stelt zij: “Het gaat [...] niet om het toevoegen van een voorwaarde, het gaat om het toetsen of aan de Europese regelgeving is voldaan en dit is wel degelijk een voorwaarde”.

Volgens verwerende partij zou verzoekende partij ten onrechte een beroep doen op de rechtsvorm van de dienstverlenende vereniging terwijl verzoekende partij eigenlijk “een wat gemengder systeem” zoekt waarbij aspecten van de dienstverlenende vereniging en de opdrachthoudende vereniging worden gecombineerd:

“Als een intergemeentelijke samenwerkingsvorm zich opstelt als een puur marktgerichte onderneming, bekomt een dergelijke intergemeentelijke samenwerkingsvorm een mate van zelfstandigheid die volledig vreemd is aan het toezicht van de bij haar aangesloten overheidsinstanties. Dan gaat het werkelijk niet meer [om] het toezien zoals men dit kan doen op de eigen diensten. Dan gaat het niet meer om het samen beheren van een aantal problematieken, in enig gemeenschappelijk huis dat de verschillende gemeenten hebben opgericht, maar dan gaat het om een puur zelfstandig orgaan dat weg is geëvolueerd van de oprichtende gemeenten. Dan gaat het niet meer om een dienstverlenende vereniging waar er opdrachten worden in besteed. Dan gaat het om een simpele marktpeler waar opdrachten worden uitbesteed.

De uit de rechtspraak van het Europees Hof getrokken conclusies worden dus niet gerespecteerd door de werkwijze waar de verzoekende partij voor heel verschillende partijen optreedt. Ze treedt dus op voor gemeenten die een exclusief recht van dienstverlening aan haar hebben toegekend, maar die deze activiteiten ook nog puur in eigen beheer kunnen uitoefenen, ze treedt op voor deelnemers die geen exclusief recht van dienstverlening aan haar hebben toegekend en zij treedt op voor niet in de vereniging deelnemende rechtspersonen.

[...]

A fortiori is het besluit van de toezichthoudende overheid gegrond waar de Vlaamse regelgeving precies voorziet in de mogelijkheid van een opdrachthoudende vereniging te creëren.

Door te pogen de mogelijkheden binnen de dienstverlenende vereniging tot het oneindige te interpreteren, om ook binnen de dienstverlenende vereniging de overheidsopdrachtenregeling dan te vermijden, ook al is daar in de verste verte geen sprake meer van investering, wordt een brug te ver gegaan. De verzoekende partij ontkent dit ten onrechte. En ten onrechte wordt dit correct bevonden door de Auditeur, ook al is de problematiek in het Auditoraatsverslag correct gesitueerd en ook al wordt op pertinente wijze verwezen naar de rechtspraak die ook door de toezichthoudende overheid moet gerespecteerd worden”.

Verwerende partij volhardt ten slotte in haar verzoek om aan het Hof van Justitie de prejudiciële vraag voor te leggen zoals voorgesteld in de memorie van antwoord.

Beoordeling

9. Artikel 3, § 2, van de wet van 24 december 1993 luidt:

“Vallen niet onder de toepassing van de bepalingen van deze wet de diensten in de zin van artikel 5 die toegewezen worden aan een aanbestedende overheid bedoeld in artikel 4, § 1 en § 2, 1° tot 8° en 10°, op basis van een uitsluitend recht dat ze uit hoofde van bekendgemaakte wettelijke of reglementaire bepalingen geniet en die verenigbaar zijn met het verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap”.

10. Zoals verwerende partij in de motivering van de bestreden beslissingen erkent, moet volgens deze bepaling aan drie voorwaarden zijn voldaan opdat de betrokken dienstverlening niet onder het toepassingsgebied van de wet van 24 december 1993 zou vallen:

- het moet gaan om diensten in de zin van artikel 5 van de wet;
- deze diensten worden toegewezen aan een aanbestedende overheid in de zin van in artikel 4, § 1 en § 2, 1° tot 8° en 10°, van de wet;
- deze aanbestedende overheid moet uit hoofde van bekendgemaakte wettelijke of reglementaire bepalingen -die verenigbaar zijn met het verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap- een uitsluitend recht genieten.

Verwerende partij acht de eerste twee voorwaarden te dezen vervuld. Aan de derde voorwaarde is, aldus de bestreden beslissingen, daarentegen niet voldaan, in essentie omdat “de vereniging zich het recht voorbehoudt dezelfde opdrachten uit te voeren ten behoeve van de deelnemers die terzake geen exclusief recht van dienstverlening aan haar hebben toegekend en van niet in de vereniging deelnemende rechtspersonen”, welke vereiste zij afleidt uit de rechtspraak van het Europees Hof van Justitie inzake de zgn. “inbestedingen” of “in house-opdrachten”. Dat is het vernietigingsmotief.

11. Uit de beschikking van het Hof van Justitie in de zaak C-323/07 van 10 april 2008 (Termoraggi), blijkt evenwel dat uitdrukkelijk een onderscheid moet worden gemaakt tussen enerzijds de hypothese van de “inbesteding” -in welk geval de “opdracht” wordt toegewezen aan (a) een rechtspersoon waarop de aanbestedende overheid een toezicht uitoefent zoals op zijn eigen diensten en (b) die tegelijkertijd het merendeel van zijn werkzaamheden verricht ten behoeve van het lichaam of de lichamen die hem beheersen, en waaruit voortvloeit dat er geen sprake is van een overeenkomst zoals bedoeld in de zin van artikel 1, a, van de richtlijn 93/36/EEG van de Raad van 14 juni 1993 betreffende de procedures voor het plaatsen van opdrachten in de sectoren water- en energievoorziening, vervoer en telecommunicatie (overweging 50 in het arrest van het Hof van Justitie in de zaak C-107/98 Teckal)- en anderzijds de hypothese van de toepassing van de uitzonderingsgrond voorzien in artikel 3, § 2, van de wet van 24 december 1993, dat de omzetting is van artikel 6 van de richtlijn 92/50/EEG.

Beide hypothesen staan, in tegenstelling tot wat verwerende partij aanvoert, los van elkaar of zoals het Hof van Justitie in voormelde beschikking C-323/07 overweegt (eigen vertaling):

“18. Richtlijn 93/36 is in beginsel van toepassing op overeenkomsten gesloten tussen enerzijds een territoriaal lichaam en anderzijds een juridisch daarvan onderscheiden persoon. Ze is evenwel niet van toepassing ingeval het territoriale lichaam op de betrokken persoon hetzelfde toezicht uitoefent als op zijn eigen diensten en deze persoon het merendeel van zijn werkzaamheden verricht ten behoeve van het lichaam of de lichamen die hem controleren (zie het voormelde arrest-Teckal, punt 50).

19. Soortgelijke overwegingen gelden ook voor richtlijn 92/50 (zie het arrest van 11 januari 2005, Stadt Halle en RPL Lochau, C-26/03, Jurisprudentie 2005, blz. I-1., punten 48, 49 en 52).

20. Het aan het Hof voorgelegde dossier bevat enkele aanwijzingen waaruit afgeleid zou kunnen worden dat AGAM onder het toezicht van de gemeente Monza staat en het merendeel van zijn werkzaamheden ten behoeve van die gemeente verricht.

21. De verwijzende rechter dient na te gaan of zulks in het hoofdgeding werkelijk het geval is.

22. Als zulks het geval is, zou geconcludeerd moeten worden dat noch richtlijn 92/50, noch richtlijn 93/36 van toepassing zijn op de overheidsopdracht waarover het hoofdgeding gaat.

23. Als zulks niet het geval is, zou nagegaan moeten worden of voldaan is aan de andere voorwaarden die vervuld moeten zijn opdat die richtlijnen ter zake gelden. Wat richtlijn 92/50 betreft, zou moeten worden nagegaan of voldaan is aan de voorwaarden gesteld in artikel 6 daarvan. Een soortgelijke vraag zou niet rijzen met betrekking tot richtlijn 93/36, aangezien die richtlijn geen bepaling bevat die vergelijkbaar is met artikel 6 van richtlijn 92/50 (zie het voormelde arrest-Teckal, punt 44).

24. Bij het voormelde artikel 6 worden van de werkingssfeer van richtlijn 92/50 uitgesloten de overheidsopdrachten voor dienstverlening die worden gegund aan een instantie die zelf een aanbestedende dienst is op basis van een alleenrecht dat zij uit hoofde van bekendgemaakte wettelijke of bestuursrechtelijke bepalingen geniet, op voorwaarde dat deze bepalingen verenigbaar zijn met het Verdrag.

25. Daaruit volgt dat die bepaling alleen van toepassing is indien bekendgemaakte wettelijke of bestuursrechtelijke bepalingen aan de begunstigde een exclusief recht toekennen dat betrekking heeft op het voorwerp van de gegunde opdracht.

26. Bijgevolg dient op de prejudiciële vraag in de volgende zin te worden geantwoord:

- de richtlijnen 92/50 en 93/36 zijn niet van toepassing op een overeenkomst gesloten tussen een territoriaal lichaam en een juridisch daarvan onderscheiden persoon, ingeval het territoriale lichaam op de betrokken persoon hetzelfde toezicht uitoefent als op zijn eigen diensten en deze persoon het merendeel van zijn werkzaamheden verricht ten behoeve van het lichaam of de lichamen die hem controleren;
- artikel 6 van richtlijn 92/50 is alleen van toepassing indien bekendgemaakte wettelijke of bestuursrechtelijke bepalingen aan de

begunstigde een exclusief recht toekennen dat betrekking heeft op het voorwerp van de gegunde opdracht”.

12. Het vernietigingsmotief van de bestreden beslissingen berust op de beide onderscheiden hypothesen. Het geschonden geachte artikel 3, § 2, van de wet van 24 december 1993 wordt in die beslissingen bepalend geïnterpreteerd aan de hand van de leer van de inbesteding zoals ontwikkeld in het voornoemde arrest-Teckal van het Hof van Justitie, die geen betrekking heeft op die bepaling.

Aldus heeft verwerende partij door in haar redengeving beide onderscheiden hypothesen toch als één te beschouwen, tegenstrijdig gemotiveerd en dienen de bestreden beslissingen om die reden alleen reeds te worden vernietigd.

De door verwerende partij en verzoekende partij geformuleerde prejudiciële vragen dienen niet te worden gesteld nu de Raad van State de aangenomen onwettigheid kan vaststellen zonder dat een antwoord op deze vragen is vereist.

BESLISSING

1. De Raad van State vernietigt de drie besluiten van de Vlaamse minister van Binnenlands Bestuur, Stedenbeleid, Wonen en Inburgering van 19 mei 2005 waarbij de beslissingen van de raad van bestuur van de Dienstverlenende Vereniging Ciral van 17 december 2004, 28 januari 2005 en 18 maart 2005 worden vernietigd.

2. De verwerende partij wordt verwezen in de kosten van het beroep tot nietigverklaring, begroot op 175 euro.

Dit arrest is uitgesproken te Brussel, in openbare terechtzitting van 7 april 2011,
door de Raad van State, XIIe kamer, samengesteld uit:

Dierk Verbiest,	kamervoorzitter,
Geert Van Haegendoren,	staatsraad,
Pierre Barra,	staatsraad,
bijgestaan door	
Greta Scheveneels,	griffier.

De griffier

De voorzitter

Greta Scheveneels

Dierk Verbiest